

Rys. 1

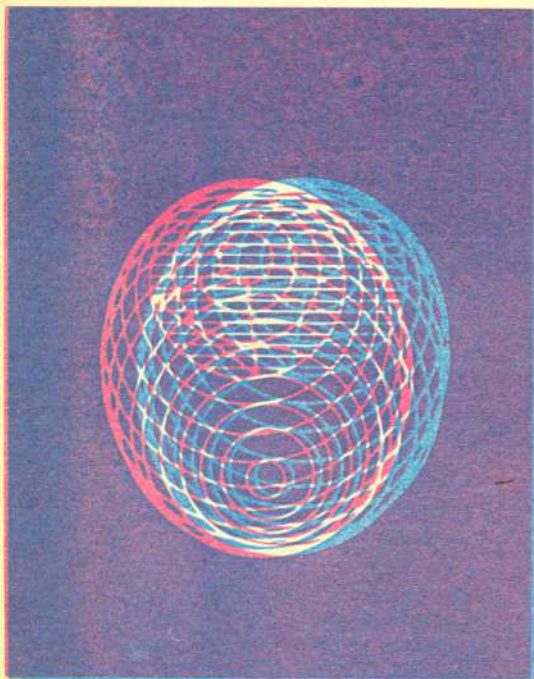
Zasada Cavalieriego

Jak obliczyć objętość bryły powstałej z przecięcia dwóch walców o równych promieniach, których osie przecinają się pod kątem prostym (rys. 1)? Pomoże nam w tym zasada Cavalieriego.

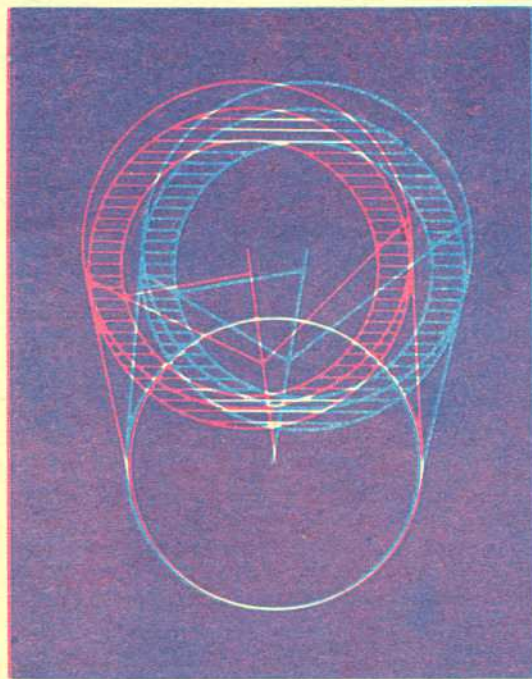
Jeśli przecięcie dwóch brył z każdą płaszczyzną poziomą daje dwie figury o równych polach, to bryły te mają równą objętość.

Ilustracją tej zasady bywa wyprowadzenie wzoru na objętość kuli (o promieniu R). Drugą bryłą jest wtedy walec o wysokości $2R$ i promieniu podstawy R , z którego wycięto dwa stożki o podstawach pokrywających się z podstawami walca i wspólnym wierzchołku w połowie osi walca (rys. 3) (oś walca jest pionowa). Przecinając tę bryłę płaszczyzną poziomą odległą o r ($r \leq R$) od wierzchołka stożka otrzymujemy pierścień o polu $\pi R^2 - \pi r^2$. Przecinając kulę płaszczyzną odległą o r od środka kuli otrzymujemy koło o promieniu $\sqrt{R^2 - r^2}$, a więc o polu równym poprzedniemu przekrojowi. Objętość kuli równa jest więc różnicy objętości walca i objętości stożków, czyli

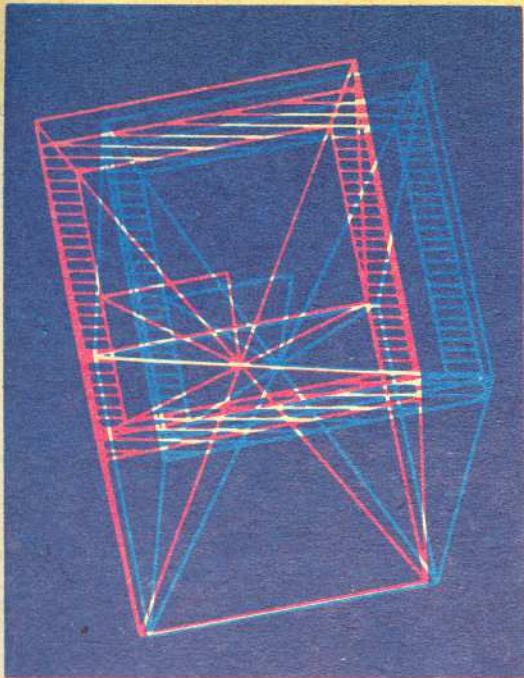
$$V_k = \pi R^2 \cdot 2R - 2 \cdot \frac{1}{3} \pi R^2 \cdot R = \frac{4}{3} \pi R^3.$$

Rys. 2

Rys. 3

Rys. 4

Wracamy do pierwotnego zadania. Niech R będzie teraz promieniem podstawy walców (ich osie są poziome). Jako drugiej bryły użyjemy sześcianu o boku $2R$ z wyciętymi dwoma ostrosłupami o podstawach pokrywających się z górną i dolną ścianą sześcianu i wierzchołkach w środku sześcianu (rys. 4). Przecinając tę bryłę płaszczyzną poziomą odległą o r ($r \leq R$) od środka sześcianu otrzymamy figurę o polu $4R^2 - 4r^2$. Natomiast przecinając poprzednią bryłę otrzymujemy kwadrat o boku $2\sqrt{R^2 - r^2}$. A więc znów z cytowanej zasady

$$V = 8R^3 - 2 \cdot \frac{1}{3} \cdot 4R^2 \cdot R = \frac{16}{3} R^3.$$

Ciekawe: mimo iż bryła powstała z brył obrotowych i jest wyraźnie zaokrąglona, we wzorze na objętość nie występuje π .

J. R.

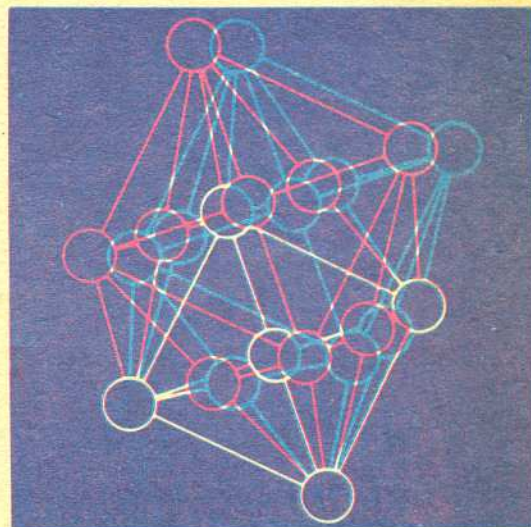
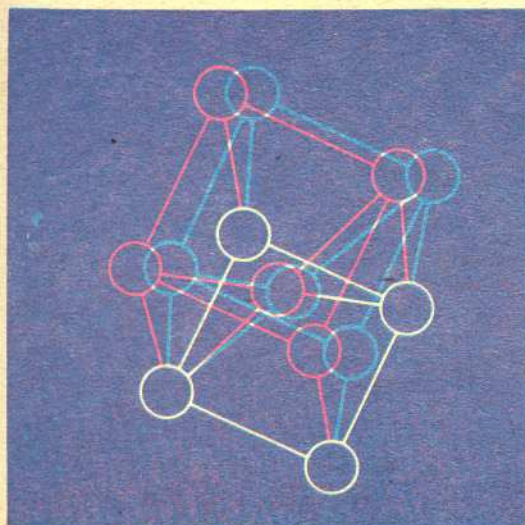

Zadania

Redaguje mgr Tomasz TRATKIEWICZ

F 151. Przy stygnięciu drutu żelaznego rozgrzanego do wysokiej temperatury obserwuje się następujące zjawisko: długość drutu początkowo jednostajnie maleje, ale przy temperaturze 910°C następuje gwałtowne jego wydłużenie. Jednocześnie drut ponownie rozżarza się. Przyczyną wydłużenia jest zmiana struktury krystalicznej żelaza (patrz rysunek) ze struktury najgęstszej upakowanej (β) do struktury kubicznej objętościowo centrowanej (α) i związane z tym zmniejszenie gęstości. A co jest przyczyną ponownego rozżarzania?

Rozwiązanie na str. 14

Redaguje mgr Krzysztof S. NOWIŃSKI

M 361. Jakie wielokąty foremne można uzyskać w przecięciu wielościanów foremnych płaszczyzną?

Rozwiązanie na str. 17